

کاربردهای ایمان در قرآن

کلیدواژه: قرآن کریم، ایمان.

پرسش: ایمان در قرآن چه کاربردهایی دارد؟

فهرست مندرجات

- ۱- بررسی موارد کاربرد کلمه ایمان
  - ۱.۱- آیین خاتم پیامبران
  - ۱.۲- اعتقاد همراه با اقرار و عمل
  - ۱.۳- اعتقاد همراه با اقرار
  - ۱.۴- اقرار زبانی به حقایق دینی
  - ۱.۵- تصدیق قلبی
  - ۱.۶- تصدیق عملی
  - ۱.۷- تصدیق مدعا
  - ۱.۸- تصدیق باورهای موهوم
- ۲- یانویس
- ۳- منع

بررسی موارد کاربرد کلمه ایمان

بررسی مواردی که قرآن کریم، کلمه «ایمان» یا برگرفته‌های این واژه را به کار برده، نشان می‌دهد که این کلمه، در قرآن، در چارچوب معنای لغوی خود، کاربردهای مختلفی دارد. بنابراین، ابتدا کاربردهای «ایمان» در قرآن را بررسی می‌کنیم و سپس به جمع‌بندی آنها خواهیم پرداخت:

← آیین خاتم پیامبران

در مواردی که «ایمان» در کنار سایر ادیان در قرآن آمده، مقصود از آن، شریعتی است که **حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)** از جانب خداوند برای هدایت جامعه بشر آورده است، مانند این آیه:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّالِحِينَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ؛
[آیه ۵، سوره ۶۹، حدید]

کسانی که ایمان آورده‌اند و کسانی که یهودی‌اند و **صائبان** و **نصارا**، هر کس به خدا و روز بازپسین ایمان آورد و کار نیکو کند، پس نه بیمی بر ایشان است و نه اندوهگین خواهند شد.»

← اعتقاد همراه با اقرار و عمل

در آیاتی که اهل ایمان مورد ستایش قرار گرفته‌اند، مقصود از ایمان، اعتقاد قلبی توأم با اقرار زبانی و عمل جوارحی است، مانند این آیه:

«وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ؛
[آیه ۵۷، سوره ۲۴، حدید]

و کسانی که به **خدا** و پیامبران وی ایمان آورده‌اند، آنان همان راست کردارانند و پیش پروردگارشان گواه خواهند بود [و] ایشان راست **اجر** و نورشان.»

← اعتقاد همراه با اقرار

در آیاتی که واژه «ایمان» در کنار عمل صالح به کار رفته، به معنای باورهای دینی توأم با اعتراف به آنهاست، مانند این آیه:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمُ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ؛
[آیه ۷، سوره ۹۸، بقره]

در حقیقت، کسانی که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته کرده‌اند، آنان‌اند که بهترین آفریدگان‌اند.»

← اقرار زبانی به حقایق دینی

در برخی آیات، مؤمن به کسانی اطلاق شده که التزام عملی به دین ندارند یا از آنها خواسته شده که ایمان بیاورند. ایمان در این آیات، به معنای اقرار زبانی تنها به‌کار رفته است، مانند این آیه:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِزْبَكُمْ فَانفِرُوا تَبَاتٍ أَوْ انفِرُوا جَمِيعًا • وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبْتَغَىٰ فَنَاصِبًا فَاصْبِرْ لَهُمْ صَبْرًا مَّتَابِعًا بَلَاغًا لِلْمَوْتِ وَالْحَيَاةِ نَسِيحًا • وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ» [نساء/سوره ۴، آیه ۷۱-۷۳].

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! [در برابر [دشمن]] آماده باشید (اسلحه خود را برگزید) و گروه گروه **جهاد** بیرون روید یا به طور جمعی روانه شوید. و قطعاً از میان شما کسی هست که کندی به خرج دهد. پس اگر آسیبی به شما رسد، می‌گوید: «راستی که خدا بر من **نعمت** بخشید که با آنان حاضر نبودم» و اگر غنیمتی از خدا به شما برسد (چنان‌که گویی میان شما و میان او [۴] دوستی نبوده) خواهد گفت: کاش من با آنان بودم و به نوازی بزرگی می‌رسیدم!

در تبیین این آیات، از **امام صادق (علیه‌السلام)** روایت شده است:

«لَوْ أَنَّ هَذِهِ الْكَلِمَةَ قَالَهَا أَهْلُ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَكَانُوا بِهَا خَارِجِينَ مِنَ الْإِيمَانِ وَلَكِنْ سَمَّاهُمُ اللَّهُ مُؤْمِنِينَ بِإِقْرَارِهِمْ؛ [۵] قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، ج ۱ ص ۲۰.»

اگر این سخن را مردم مشرق و مغرب گفته بودند، از ایمان خارج بودند؛ ولی خداوند، آنان را به خاطر اقرارشان، مؤمن نامید.»

همچنین در **آیه** دیگری آمده است:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ؛ [۶] نساء/سوره ۴، آیه ۱۳۶.»

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! به خدا و پیامبر او ایمان بیاورید.»

در این آیه، ایمان اولی، به معنای اقرار زبانی است و ایمان دوم، به معنای تصدیق قلبی. در برخی از احادیث نیز ایمان، تنها در اقرار زبانی به‌کار رفته است، مانند آنچه از **پیامبر خدا** نقل شده که به جمعی از **مسلمانان** فرمود:

«بَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَ لَمْ يَخْلُصِ الْإِيمَانَ فِي قَلْبِهِ، لَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِ الْمُؤْمِنِينَ؛ [۷] شیخ مفید، مجد بن مجد، الامالی، ص ۱۴۱ ح ۸.»

[۸] شیخ صدوق، مجد بن علی، ثواب الاعمال، ص ۲۸۸ ح ۱.

[۹] برقی، احمد بن مجد، محاسن، ج ۱ ص ۱۸۹ ح ۲۱۵.

[۱۰] مجلسی، مجد یاق، بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۲۱۴ ح ۱۰.

ای گروهی که به زبان ایمان آورده‌اید، ولی ایمان در دلتان خالص نشده است! در پی [یافتن] عیب مؤمنان بر نیابید.»

← تصدیق قلبی

در قرآن، ایمان، گاه به معنای تقویت و تأیید تصدیق قلبی حقایق دینی، به‌کار رفته است، مانند این آیه:

«أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنَّا؛ [۱۱] مجادله/سوره ۵۸، آیه ۲۲.»

در دل اینهاست که [خدا] ایمان را نوشته و آنها را با روحی از جانب خود، تأیید کرده است.»

کتابت ایمان در قلب به وسیله خداوند، همان تقویت آن، با روح و نیرویی از جانب خویش است.

← تصدیق عملی

مسلمانان پس از بعثت، چهارده سال به سوی بیت المقدس نماز می‌خواندند که سیزده سال آن در مکه و چند ماه (مدت عبادت مسلمانان به سوی بیت المقدس در مدینه، مورد اختلاف مفسران قرار گرفته و آن را از هفت ماه تا هفده ماه گفته‌اند). بعد از هجرت در مدینه بوده است. پس از آن به دستور خداوند متعال، کعبه قبله مسلمانان شد. در آن هنگام، این مسئله مطرح بود که تکلیف نمازهایی که تا آن تاریخ رو به بیت المقدس انجام داده‌اند، چیست و آیا فایده‌ای در بر دارد، یا کاری بی‌فایده و باطل بوده است؟

قرآن در پاسخ این سؤال، در ادامه آیات مربوط به تغییر قبله می‌فرماید:

«وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ؛ [۱۲] بقره/سوره ۲، آیه ۱۴۳.»

و خدا بر آن نبود که ایمان شما را ضایع گرداند؛ زیرا خدا [نسبت] به مردم، دلسوز و مهربان است.»

در این جا، ایمان به معنای عمل به مقتضای عقیده (که **نماز** است) به‌کار رفته است. در احادیث فراوانی نیز عمل، جزء ایمان محسوب شده است.

← تصدیق مدعا

یکی دیگر از کاربردهای «ایمان» در قرآن، «تصدیق» و راست شمردن مدعاست. هنگامی که **برادران یوسف (علیه‌السلام)** او را در **جاء** انداختند، گریه‌کنان پیش پدر آمدند و گفتند:

«إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِيعُ وَ تَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّبُّ وَ مَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَ لَوْ كُنَّا صَادِقِينَ؛ [۱۳] یوسف/سوره ۱۲، آیه ۱۷.»

ما رفتیم که **مسابقه** دهیم، و **یوسف** را پیش کالای خود نهادیم. آن گاه، **گرگ**، او را خورد؛ ولی تو به ما ایمان نداری، هر چند راستگو باشیم.»

در این آیه، «ایمان» در معنای «تصدیق» به‌کار رفته است؛ یعنی: تو ما را تصدیق نمی‌کنی و سخن ما را راست نمی‌شماری، هر چند راستگو باشیم.

← تصدیق باورهای موهوم

قرآن کریم در آیات بسیاری، در مقام نکوهش، کلمه «ایمان» را در معنای **تصدیق** باورهای موهوم، به کار برده است، مانند:

[\[۱۴\] عنکبوت/سوره ۲۹، آیه ۶۷.](#)

[\[۱۵\] نحل/سوره ۱۶، آیه ۷۳.](#)

آیا به باطل ایمان می آورند و به **نعمت خدا** کفر می ورزند؟»

و نیز:

«وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَ كَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ»

[\[۱۶\] عنکبوت/سوره ۲۹، آیه ۵۲.](#)

کسانی که باطل را باور دارند و به **خداوند** کافرند، آنان همان زیانکارانند.»

و نیز:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْحَيِّتِ وَالطَّاعُوتِ»

[\[۱۷\] نساء/سوره ۴، آیه ۵۱.](#)

آیا کسانی را که از کتاب [آسمانی]، نصیبی یافته‌اند، ندیده‌ای، که به «حیت» و «طاغوت»، ایمان دارند.»

راغب اصفهانی در تبیین کاربرد «ایمان» در مورد اخیر می‌گوید:

«فذلک مذکور علی سبیل الذمّ لهم، و اِنَّه قد حصل لهم الامن بما لا یقع به الامن، اذ لیس من شان القلب (ما لم یکن مطبوعا علیه) ان یطمئن الی الباطل، و اِنّما ذلک کقولہ: «مَنْ شَرَحَ بِالْکُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ عَذَابٌ مِّنَ اللّٰهِ وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ»

[\[۱۸\] نحل/سوره ۱۶، آیه ۱۰۶.](#)

و هذا کما یقال: ایمانه الکفر و تحيته الضرب و نحو ذلک.»

[\[۱۹\] راغب اصفهانی، حسین بن مجد، المفردات فی غریب القرآن، ص ۹۱.](#)

از ایمان آنان [به **حیت** و **طاغوت**] برای سرزنش آنها یاد شده است و این که آنها با چیزی آرامش یافتند که مایه آرامش نیست؛ زیرا دل (تا وقتی که [سراسر تیرگی نشده و] مهر باطل نخورده باشد) چنین ویژگی‌ای ندارد که به باطل اطمینان و آرامش یابد و این، همانند آن سخن خداوند است که: «هر که سینه‌اش به **کفر** گشاده گردد، خشم خدا بر آنان است و برایشان عذابی بزرگ خواهد بود» و نیز همانند آن است که گفته می‌شود: «ایمانش **کفر** است و شادباشش کتک کاری!» و امثال آن.

پانویس

۱. [↑ مائده/سوره ۵، آیه ۶۹.](#)
۲. [↑ حدید/سوره ۵۷، آیه ۱۹.](#)
۳. [↑ سینه/سوره ۹۸، آیه ۷.](#)
۴. [↑ نساء/سوره ۴، آیه ۷۱-۷۳.](#)
۵. [↑ قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، ج ۱ ص ۳۰.](#)
۶. [↑ نساء/سوره ۴، آیه ۱۲۶.](#)
۷. [↑ شیخ مفید، مجد بن مجد، الامالی، ص ۱۴۱ ح ۸.](#)
۸. [↑ شیخ صدوق، مجد بن علی، ثواب الاعمال، ص ۲۸۸، ح ۱.](#)
۹. [↑ برقی، احمد بن مجد، محاسن، ج ۱ ص ۱۸۹ ح ۲۱۵.](#)
۱۰. [↑ مجلسی، مجد یاقر، بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۲۱۴، ح ۱۰.](#)
۱۱. [↑ مجادله/سوره ۵۸، آیه ۲۲.](#)
۱۲. [↑ بقره/سوره ۲، آیه ۱۴۳.](#)
۱۳. [↑ یوسف/سوره ۱۲، آیه ۱۷.](#)
۱۴. [↑ عنکبوت/سوره ۲۹، آیه ۶۷.](#)
۱۵. [↑ نحل/سوره ۱۶، آیه ۷۳.](#)
۱۶. [↑ عنکبوت/سوره ۲۹، آیه ۵۲.](#)
۱۷. [↑ نساء/سوره ۴، آیه ۵۱.](#)
۱۸. [↑ نحل/سوره ۱۶، آیه ۱۰۶.](#)
۱۹. [↑ راغب اصفهانی، حسین بن مجد، المفردات فی غریب القرآن، ص ۹۱.](#)

منبع

سایت حدیث نت، برگرفته از مقاله «کاربردهای ایمان در قرآن» تاریخ بازبینی ۱۳/۲/۱۳۹۶.